

BISERICA ȘI ȘCOALA.

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria :
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate :
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERTIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunii

„BISERICA ȘI ȘCOALA“

Ear banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Examele noastre.

În lungul și latul diecesei noastre decurg examenele școalelor noastre populare, sub conducerea inspectorilor noștri școlari, a protopopilor, și a comisarilor consistoriali, aleși dintre fruntașii noștri învățatori, ca bărbați de specialitate.

Cu încredere așteptăm rezultatele examenelor, căci în decursul anului școlar s'au făcut din partea P. S. Sale Dlui Episcop diecesan și a Vener. Consistor în repetite rânduri dispoziții de înăsprire a controlului, pentru a-și îndeplini învățătorii datorințele; și după puțină s'a făcut purificare în elementele devenite improprie pentru îndeplinirea funcțiunei învățătorești, conform trebuințelor și cerințelor actuale.

Fără îndoială, de o purificare desevârșită nu poate fi vorba, dar' cu mulțumire am putut constata, încă în decursul anului, că excepțiunile ridicate contra învățătorilor noștri s'au împuținat, ceea-ce ne dă speranțe de un frumos — seceriș.

Examele dela școalele noastre centrale, cu excepțiunea examenului de cvalificațiune învățătorească, ce începe mâne, s'au terminat.

Resultatul, de care putem da seamă, este normal; am avut ocașiune să ascultăm frumoase răspunsuri, din toate disciplinele științifice, atât în despărțământul teologic cât și preparandial, dar' nu putem trece cu vederea, că lasă de dorit câștigarea elementelor cu pregătiri de un nivel mai uniform, pentru amândouă școalele acestea superioare.

În preparandie se observă deja, în primele cursuri, că elementele sunt mai bine pregătite, au studii pregătitoare mai complete, decât antecesorii lor; și aceasta va contribui foarte mult la pregătirea unei bune pleiade de învățatori.

La teologie se presintă ca o greutate și neajuns, faptul, că o seamă de elevi, venind din

școale ungurești, se obicinuește abea cu încetul, se familiarizează în tact greoi, cu studiul. De aceea se impune o mai intensă propunere a limbei române și în special cetirea scrierilor de valoare a literaturii românești.

P. S. Sa Dl Episcop diecesan, care poartă un deosebit interes și părintească îngrijire creșterii tinerimei noastre, a luat parte aproape la toate examenele dela institutul nostru teol.-pedagogic, laudând pe cei buni, îndemnând pe cei timizi și muștrând pe cei slabi, — tuturora legându-le de suflet, ca celor ce se pregătesc a fi servi ai bisericeii noastre naționale, în deosebi intensul și pătrunzătorul studiu al ritualelor și limbei bisericeii, cari sunt elementele de căpetenie, constitutive ale atracțiunei credincioșilor și datorințelor chemării lor.

Elevele dela școala noastră de fete cu internat, atât acele cari au prestat examenul preparandial, cât și cele cari s'au supus examenului ce s'a ținut eri, la acea școală, au dovedit frumos progres, atât în studii, cât și în dexteritatea lucrurilor de mână.

Ne face o bucurie de a putea constata aceasta, căci suntem convinși, că această școală, patronată de P. S. Sa Dl Episcop diecesan, va avea să îndeplinească o frumoasă misiune; și presintă garanții morale, pentru îndeplinirea rolului ce-i este destinat.

Interesul național bisericesc, spiritul de jertfă și muncă, pe cari le represintă cu deplină demnitate și putere P. S. Sa Dl Episcop diecesan, și de cari cu tot prilegiul dă dovezi, ne sunt întăritoare în credința, că școalele noastre, în toate împregiurările, vor îndeplini o misiune de întărire a bisericeii noastre și a neamului.

Istoriografi vechi Istoriografi noi.

De

Teodor V. Păcățian.*)

În anul 1902 a apărut în Blaj o carte, intitulată »Vechile episcopii«, de dl canonic Dr. Augustin Bunea.

Cartea a atras atențiunea cărturarilor și barbaților de știință ai neamului nostru, asupra autorului, care nu de mult (1900) s'a prezentat pentru prima oară în public ca istoriograf științific.

Și dacă dl canonic Dr. Bunea răsare în țara noastră ca istoriograf, stăpân pe metoda critic științific, făcându-se vrednic de onorurile cvenite unui om de știință, nu este mai puțin adevărat, că studiile sale, concludsiunile studiilor sale, au și tulburat idei patriarhale despre trecutul neamului și bisericeii noastre.

Savantul profesor dela universitatea din București, dl Nicolae Iorga, neobositul scrutaător și luminător al istoriei neamului românesc, făcând cercetări istorice și în patria noastră, pe baza descoperirilor sale, ajunge la similare concludsiuni cu dl Bunea, relativ la trecutul nostru.

Să luăm concludsiunea principală, în materie de istorie bisericească, comună amândurora, — lăsând la o parte cele secundare, a căror analiză nu intră în cadrul unui articol de ziar și nici nu este gândul nostru care este:

*Mitropolie ortodoxă-română în Ardeal nu a existat înainte de Mihai Viteazul. Cel dintâiu »mitropolit**» al Bêlgradului a fost Ioan de Prislop, instituit de strălucitul și viteazul Voievod asasinat pe câmpia Turzii.*

În fața acestei concludsiuni se ridică întrebarea: Cum rămânem cu »Vechea mitropolie«, cu »dogmele istorice« stabilite de luminații și inimoșii nostri istoriografi vechi?

Aceasta este o nouă »teorie roesleriană«, de astădată în contul bisericeii ortodoxe române!

Chiar așa să fie, — »după o lungă și laborioasă cercetare, executată într'un mod magistral, Rösler ne lasă o foaie albă, rămânând ca alții s'o umple...***)

Și la această muncă, de a umple »foaia albă«, pusă în prospect de patriarhul științei

românești, s'a angajat cel dintâiu, dl Teodor V. Păcățian, redactorul »Telegrafului Român« din Sibiu.

Domnul Păcățian pornește să răstoarne »noua teorie«. D-sa încearcă a susține existența din străvechi a mitropoliei în Alba-Iulia, 1.) pe baza diplomei regelui Matia, dată la anul 1479, prin care, la rugarea mitropolitului *Ioanichie din Bêlgrad*,¹⁾ regele scutește pe preoții de legea grecească din Maramurș de plătirea taxelor, pe cari înainte le plăteau regelui; 2.) pe diploma regelui Vladislav, dată la anul 1494, prin care se întăresc drepturile și prerogativele mănăstirei sf. Arhanghel Mihail din Maramurș și se poruncește egumenului Ilarie (înstituit la 1391 printr'o scrisoare a patriarhului Antonie din Constantinopol) să arate cvenita supunere și ascultare episcopului de Muncaci și *archiepiscopului din Transilvania*,²⁾ (pp. 28 și 29); și 3.) pe o copie latinească a hrisovului lui Matei Basarab Voievodul Munteniei, dată în anul 1700, în care se amintește despre »reconstruirea« reședinței archiepiscopoești din Alba-Iulia, pe timpul lui Mihai-Viteazul, ruinate »prin vechime«.

Acestea au fost argumentele și ale istoriografilor nostri vechi, în spriginul »vechei mitropolii«. Pe acestea le răstălmăcește și dl Păcățian, cu multă vervă și spirit, pentru a răsturna noua teorie.

Ca element nou, aduce dl Păcățian, pentru spriginirea teoriei existenței mitropoliei române înainte de Mihai-Viteazul, un argument *a contrario*, și anume, acela de a dovedi prin istoria patriarhatului sêrbesc din țara noastră și Serbia, că *Ioanichie*, din diploma dela 1479, mitropolitul, în Bêlgradul Serbiei n'a putut fi, ear' în Ipec n'a fost; deci trebuia să fie al Bêlgradului din Ardeal (Alba-Iulia); a fost dar' capul bisericeii române-ortodoxe din țara noastră.

În ce măsură vor suporta scapelul critic al istoriografiei moderne aceste argumente? Să vedem!

Cele două diplome din veacul al XV-lea le avem numai în copii dela 1721;³⁾ prin urmare »nu putem jura« pe autenticitatea, sau mai exact, pe infailibilitatea lor. Vom învedera mai la vale un exemplu justificativ al acestui scepticism. Dar luându-le chiar de autentice,⁴⁾ credem că nu sunt suficiente, ca dovezi pentru susținerea »vechei teorii«, când ne gândim numai și numai la rudimentarele cunoștințe și pregătiri ale *piserilor*

*) În tipografia archidieceșană din Sibiu a apărut, sub acest titlu, un studiu critic în chestia vechei mitropolii ortodoxe române din Ungaria și Transilvania.

Studiu dlui Păcățian cuprinde 174 pagine 8° m., și se împarte în următoarele capitole: 1. Dogme istorice. 2. Părintele Bunea ca scriitor. 3. Punctul meu de vedere. 4. Argumente vechi. 5. Noua teorie. 6. »Nadoralbensis«. 7. Decretul regelui Vladislav. 8. Mănăstirea Voievodului Mihai-Viteazul. 9. Vicarii episcopilor latini. 10. Sava Brancovic. 11. »Unirea«. 12. Incheere.

Preț 2 coroane.

***) Semnele citațiunii semnifică opinia dlui Bunea

****) B. P. Hașdeu: *Etymologicum magnum*. IV. p. XXV.

1) Poate fi mitropolitul de Bêlgradul Serbiei.

2) Poate fi Transalpina (Muntenia).

3) N. Iorga: *Sămănătorul* 1904 p. 316.

4) Nu am la îndemână »Notes et Extraits II« și »Socotelele Sibiului« lucrări ale d-lui profesor N. Iorga, pentru a vedea argumentul său în această privință; dar d-sa se declară (Sămănătorul l. c.) că nu jură că »cele două acte sunt întocmai așa, cum le cunoaștem.«

vremii și la posibilitatea încurcării lor în de-ale geografiei și cunoștințelor de titluri și demnități din depărtare, din adâncimile țării sau chiar din străinătate.

Dacă, mergem mai departe cu analiza și ne oprim la documentul relativ la »reconstruirea« reședinței »vechi mitropolii« din Alba-Iulia, documentul citat de d-l Păcățian va servi tocmai pentru răsturnarea teoriei susținute de de D-Sa. Și eată pentru-ce :

D-l Păcățian a luat documentul prin intermediul d-lui Dr. I. Ardelean (»Istoria diecesei (gr.-cat.) din Oradea-Mare«) după o traducere latinească greșită, din Petru Maior. Pe când hrisovul, în textul lui autentic, românesc, a fost publicat în »Archivul« lui Cipariu ; și în locul cu argumentația nu sună, ca după traducerea latinească : »a cărui (Archiepiscopului) casă rezidențială ruinată prin vechime s'a făcut și arădicat din fundament de cătră principele și Domnul Io Mihail (Viteazul), — ci textul autentic este : »care dintru a sa temelie iaste făcută și înălțată de răposatul Io Mihail Voevod.«

Concluziunea, ce se impune, pe baza acestui document, evident, e în favorul »nouvei teorii« și absolut contrară »dogmei« »vechilor istoriografii,« și a d-lui Păcățian.

Dacă după aceste tot ne mai preocupă gândul de a reconstrui vechea mitropolie română, e neîndoios, că argumentele de până aici, utilizate și de d-l Păcățian, nu sunt suficiente — pentru a umplea »foaia albă,« lăsată de dnii N. Iorga și Aug. Bunea.

Dar să fie chiar cuvântul acestor învățați cel din urmă în această chestiune, — ce am pierdut noi, Românii ortodoksi, prin aceasta, ce a pierdut falnica și sfântă noastră biserică ?

Să fi fost numai »sate și preoți« aceia cari ne-au conservat neamul, scumpa limbă și legea strămoșască ; să fi fost archiereii veacurilor de întunecime și durere pentru neamul nostru numai niște rătăcitori — cu mândrie și putere se ridică astăzi biserica ortodoxă română, în fruntea Românilor din țara noastră, validându-se ca o sinteză a aspirațiilor și idealului poporului nostru.

Ș'apoi, dacă prin greul trecutului acestui neam și bisericii *Românilor* din Ungaria și Ardeal ne aruncăm ochiul, — tot vom mai găsi și câte un senin scăpărător spre țintele viitorimei ; vom găsi *Vlădici* înțelepți ca *Iorest* ; eroi cari luptă cu sabia contra păgânilor pentru păstoririi *români* și mor moarte de martiri, pentru biserică și neamul românesc, ca *Sava Brancovici*.

Și drept să spun, credința mea este, că nu adevărurile istorice spuse de d-l *Dr. Bunea* au amarit pe frații săi ortodoksi și au pus în mâna

d-lui *Păcățian* condeiful, pentru apărarea »punctului de vedere istoric ortodox,« — căci :

„Istoric sunt n'am frate...“

ci degradarea sublimelor noastre figuri, din trecut, din acel trecut, în care neamul românesc întreg era una cu una sa biserică, — decretată dintr'o impulsione confesională.

Un martir al bisericii strămoșilor mei, care biserică este și a strămoșilor d-lui *Bunea*, să primească porecliri nemeritate și să fie judecat, de un istoriograf critic român, după ticlăirile procesuale ale vrăjmașilor nostri firești ?

Un sfânt al tradiției poporului, să fie timbrat de pregătitorul ingenuchiării bisericii sale ?

Aci d-l *Bunea* n'a făcut știință !¹⁾

Istoriograful trebuie să fie senin, cu sufletul cald pentru suferințele și gloriile trecutului, cu gândul spre un larg, întins, sublim ideal — al tuturor . . .

Incontestabil este însă, că d-l *Dr. Bunea* a dezvoltat și dezvoltă o valoroasă și rodnică activitate istorică ; și este de sperat, că va deștepta o activitate de aceeași natură, va provoca o reacțiune, ca să zic așa, și în cercurile ortodoxe, — doresc și sper să nu fie șoviniste-confesionale.

Ar fi de dorit, ca o emulație să se pornească între cele două biserici române din patrie, în studiul trecutului ; — din partea noastră să se scotocească mai mult arhivele,²⁾ să se studieze mai intens istoria neamului și bisericii noastre, căci lumina adevărului va întrece în splendoare ori-ce idile patriachale.

Pentru a încheia acest articol, mă întorc la cartea d-lui *Păcățian*, a cărei cetire m'a îndemnat să scriu cele înșirate.

Cartea d-lui *Păcățian*, »Istoriografi vechi — Istoriografi noi,« din punct de vedere științific, fără îndoială, presintă scăderi, după cum acelea au fost indicate mai sus. Dar, fiind scrisă cu multă vervă, în mod plăcut, ușor și atrăgător, cuprinde totodată gruparea unui material însemnat și interesant, asupra chestiunii în litigiu între D-Sa și școala istorică modernă ; — astfel, că poate fi cetită cu plăcere. Poate fi cetită cu folos, fiind-că deslușește amănunte prețioase, relative la trecutul bisericii noastre și neamului nostru.

Ar fi de dorit să cetească cât mai mulți cartea d-lui *Păcățian* ; apoi cartea d-lui *Bunea* : »Vechile episcopii« ; »Sate și Preoți« a d-lui profesor *N. Iorga*, — și apoi și mai de dorit ar fi, ca acei tineri ai nostri de pe la universități, cari se pregătesc pentru istorie, să nu se mulțu-

¹⁾ Un jidicios articol în această chestie a apărut nu de mult într'un foileton al »Telegrafului Român.«

²⁾ D-l *Dr. Alexici*, care de mult studiază în Archivele Statului din Budapesta, prea puțin ne dă, deși D-Sa n'ar fi tocmai »diletant.«

mească cu »foaia albă« a noiei teorii — cum i-am zis — »roesleriană»; ear cei ce se dedică istoriografiei, să nu pregete de a petrece vre-un an doi și în seminarul istoric dela universitatea din București.

Ab oriente lux!

S. Secula.

Cuvânt de îngropare

Vechiului **Ștefan**, Domnul Moldoviei ce s'au numit Mare pentru marele vredniciei și vitejii ale sale.

Omul ca iarba, zilele lui....

(Urmare.)

Ved, auzitorilor, că nu este cu puțină biruințele veteazului acestui să le sfârșim. Că ce curgere de voroavă poate fi așa de îndestulată ca pe toate să le cuprinză? Pentru aceasta nici eu n'am gând ca pe toate de amăruntul să vi le zugrăvesc, ci numai pomenindu-l să vi le aduc aminte mă mulțumesc. Care Voevod mai multe războaie au avut? Care Domn mai mari biruințe au făcut, și aceste, în deosebite vremi și focuri cu deosebite neamuri? Ca fulgerul dela răsărit la apus au străluminat; marturi sunt Leșii cari cu sîngele lor pământul nostru au crușit, martori Ungurii, cari pe casele și cetățile lor de foc potopite le-au văzut! Marturi sunt Tătarii, cari cu iușimea fugei lor de ferul lui n'au scăpat! Martori sunt Turcii, cari în fuga lor nu putea afla mântuire! Martori sunt Muntenii, cari de călărimea noastră s'au zdrobit. Martori sunt toate neamurile de prin prejur, care ascuțitul sabiei lui au cercat! Martori sunt ear aceste neamuri, nu mai puțin biruinților, cât și bunătăților lui! Dar să lăsăm aceste, să nu mai lungim a însingeratelor arme voroave! Că măcar că în mijlocul lor, ca denaintea altarului lui Dumnezeu au petrecut, însă acea idee care din spunere se face, ne umple de cutremur, otrăvire; ce să ne arătăm că n'au fost numai la biruințe smerit, ce și la pace drept. Și aceasta este partea doua ce voim să urmăm.

Partea a doua

Cea mai dintâi poruncă ce dă Dumnezeu, stăpânitorii pământului să păzească, este dreptatea, prin care toate folosurile supușilor, ca printr'un foc petrecându-se, să le lămurească. Și așa de ades le-o aduce aminte, cât de se vor abate de la ea, că se vor osândi cunoscut le face. După cum și celor ce au păzit-o, prin multele fericiri, ce le-au dăruit, că nimic nu este mai plăcut înaintea lui decât un stăpânitor drept, deschis în vedere au lăsat. Și aceasta nu numai celor unși, nu numai celor mari și puternici, ce și celor proști și săraci învățatură au dat, în toate lucruri

noastre dreptatea s'o căutăm și după ea curgerea traiului nostru să o îndreptăm; și numai singură aceasta făcând, putem și înaintea înfricoșatei a Lui judecăți fără frică să mergem, și aici în odihnă să petrecem, de nu fericim, dar mulțămim, de nu laudați, dar îndestulați; și de nu vom avea deplină norocire lumească, încă ne vom mângăia de fericirea sufletească; fiind încredințați de cea făgăduință, dreptilor dată, că vor moșteni pământul și seminția lor se va blagoslovi, în bucurie petrecem. Inșă cu toate amenințările lui Dumnezeu asupra strîmbilor, că-i va sfârșim, cu toate făgăduințele, că pe cei drepti îi va fericim, nu știu cum, atunci când cu gura înălțăm dreptatea până la cer, cu inima la strîmbătați ne plecăm, și uitând ale noastre, căutăm la ale noastre, căutăm la ale vecinului, care ne par mai frumoase de cât acele ce avem, și în dată lăcomia cuprinzându-ne, zavistia orbindu-ne, valătuc cătră strîmbătate ne trag, uităm omenia, legea călcăm, pe Dumnezeu nu-l socotim, și așa fiii periciunii ne facem.

O, voi, carii vați spurcat în jafuri și strîmbătați, cari v'ați învățat a desbrăca sârmanul, carii v'ați deprins a scurge pe nemernici și sângele săracilor scurgeți! Spuneți-mi! Spuneți-mi! Ce așteptați? Ce nădăjduiți? Aici sunteți îngrețșarea firei, dincolo pradă nemilostivilor demoni! Spuneți-mi, zic, dinaintea Celui înfricoșat judecător, carele pe cei drepti încoronează, ce veți răspunde? Câtă va fi rușinea voastră, și din potrivă ciudă când veți vedea pe cei drepti, moșteni împărăției lui Dumnezeu, și vă veți aduce aminte că aceia și pe pământ laudați și cinstiți au fost?

Căci așa este, o auzitorilor! Dreptii nu numai dincolo viață vecinică dobândesc, ci și aici laudați, și numele lor de cinste până la cei mai de pe urmă buciumat este. Și ce ne trebuie nouă altă pildă, că osebit de dovada istoriei a trecutelor veacuri, destul este însuși acesta, pe carele atâți-l plângem; carele în cât a stăpânit pe norodul acesta nu Domn voinic stăpânitor cu putere, ca ce-i va fi voia, ci drept judecător, ca ceea ce se cuvine să facă s'a cunoscut. În zilele lui strîmbătatea era înădușită, și legată, dreptatea săracului cel bogat nu o putea înneca, cel puternic nu o putea călca, cel de neam nu o putea ponegri. Cumpăna prin care se cumpănia era la mijloc, de față. Și ce mă zăbovesc eu după aceste mici? Insuși și până astăzi, țara aceasta cu dreptele lui așezări se ține. Departe de la el era toată măgulirea; minciuni în curtea lui nu putea intra: năpăstuitoarele pări și clevetiri erau isgonite. Acei oamenifățarnici, cari se lipesc pe lângă Domni, și printr'o răutate ascunsă, voroavele lor cumpănind se arată ca niște slugi drepte, iar în gândul lor nu este alt fără numai să înșale pe stăpân, și, pentru ca să poată spori în meșteșu-

gurile lor, prin cuvinte dulci și zugrăvite în inima Domnilor, și gonesc pe cei buni și drepti, și mai pe urmă, robind pe stăpân, încep a lucra la iveală răutățile, și nu numai că ei se îngrașă de jafuri și de bunurile celor buni, ci încă și numele stăpânului; și acel stăpân, care ar fi bun din fire, având slugi ca acesta, tiran se socotește. Acest fel de oameni, zic, lângă el nici trecere nu aveau, nici înaintea lui se aflau.

Curtea lui deschisă; sârmanul, asupritul și veduva, dreptatea lor lui o arăta! O vreme fericită! O stăpânire luminată! O țară norocită, unde dreptatea ta nu mai puțin de cât Domnul stăpânește, și unde fie-care la rîndul său știind din cărarea orînduită nu se poate abate.

Cu greu este, o auzitorilor, stăpânirii să fie drepti! Dar cu cât este mai grea cu atât este ea ei mai de laudă dreptatea. Păgânii, pentru că Minos împăratul Critului se socotise că au fost drept judecător, zicea cum că dumnezeii lor l-au făcut judecător sufletelor în aceea lume. Atât de mare lucru le păru judecata dreaptă la un împărat! Dar noi pentru Ștefan ce vom zice, atunci când îl știm drept judecător, și dreptatea de Dumnezeu cel nemuritor laudată? Oare nu l-am socoti mai cu încredințare de cât aceea că este în sinurile lui Abraam?

Cu adevărat, auzitorilor, nu trebuie altă faptă unui stăpânitor ca să intre în iad de cât strîmbătatea. Pentru că ce sabie tâlhărească atâta sânge poate să verse, ce otravă atâți morți poate să facă, de cât strîmbătatea la unul ce de nimeni nu se sfiește, ci a tuturor frâuul în mâinile sale ține? Căci de poate un judecător strîmb multe răutăți a face, dar pentru un stăpânitor neprept ce socotiți? Au nu poate omori, nu poate jefui, nu poate asupri, nu poate necăji fără de frică, și cu atâta mai amar cu cât nici a te jelui n'ai cui. Așa, auzitorilor! Un stăpânitor strîmb făcu toate faptele celelalte ale legii măcar că în strîmbătate nimic nu este bun); umplă lumea de milostenii, biserici zidească cât de multe; — acelea nu numai că nu-i folosesc, ci încă întru pomenirea uriciunii rămân, și pe toate bunătățile lor lacrimile și suspinile celor asupriți le șterg, le înădușesc, și la răsplătirea osândării fără întoarcere îl duc; după cum și singură dreptatea pe toate celelalte păcate le șterge, și curat înaintea lui Dumnezeu îl pune.

O împărați! O crai! O domni! O stăpânitori noroadelor! Țineți urechile voastre deschise și scripturile ascultați când strigă: Iubiți dreptatea cei ce judecați pământul! Auziți — zic — și de o faceți, vă bucurați! Dar cutremurați-vă când nu o faceți, și să nu așteptați altă fără numai cumplitele munci ale vecinului iad!

Luăți pildă de pe acesta care puternic ca și voi a fost, dar puterea lui n'a slujit spre altă fără numai spre razimul dreptății; a fost fericit, pentru ca pe cei buni fericiți să-i facă! Atât a vrut să poată și atât a putut, ca pe mulți să mângâie și să ajute!

Știți, auzitorilor! că de mai multe ori cei temători de Dumnezeu și buni sunt rușinoși și neîndrăznești! Ei știu pe Domni să-i slujască, dar să-i mângulească n'au deprins. Pentru aceasta sunt depărtați, gonțiți și cu strîmbătate părăsiți! Căci cei răi, mincinoși și obraznici cu unii ca acesta, a căror viață este muștrarea năvăurilor, la un loc nu pot trăi! Ear Ștefan pe aceștia nu i-au lăsat depărtați, ci au făcut dreptate darurilor lor; i-au scos de la întuneric, din ticăloșie i-au scuturat; și cu atât domnia lui a fost mai fericită, cu cât pe cei buni pe lângă sine; slugi, prieteni, și sfetnici îi avea. Departe de curtea lui toată mincuna, zavistia legată, pizma ferecată, înșelăciunea isgonită, strîmbătatea de istov împilată. Dreptatea pe scaun împărăția și nu ea lui, ci el ei supus și slujitor era! De apuca armele, de la ea se sfătuia, de judeca pe dînsa asculta, de cinstea ei urma, și toate ca o slugă din porunca ei le făcea! Cei vechi că dreptatea dintre oameni a fugit băsnuia, ear la noi că stăpânia putem dovedi. O viață fericită! O obiceiuri de aur! O dulce stăpânire, între cari strămoșii noștri au petrecut! Oare mai veniți vre-o dată? Oare ne vom mai învrednici și noi a vă avea! Ori ați fost numai și ați trecut, lăsându-ne nouă numai o amară pomenire de voi? Atâta-i de dulce dreptatea la o stăpânire, și atâta-i strîmbătatea de amară, în cât noi după atâtea veacuri pe un Domn drept plângem, atunci când pe cei strîmbi sau îi uităm sau nu ne aducem aminte de ei, fără să-i hulim!

Însă, auzitorilor, acestea ce le-am zis până acum întrebă-vă ce sunt? Toți mi-ați răspunde: Vitejii luminate, isbânde vestite, fapte laudate, biruințe slăvite a unui Domn desevărsit! Nici eu nu zic amintire! Toate faptele lui Ștefan, ori despre care parte se vor căuta, sunt minunate, toate darurile lui covârșitoare. Dar cu toate acestea ce a rămas? Au numai un nume deșert, au numai o gândire de lucruri mari, dar care a fost și s'a trecut? Așa este că toate lucrurile lumii sunt deșarte, o umbră, un vis, o apă care curge și nu se poate opri, nici a se întoarce, și toate putrejunei supuse. Unde-i Cyrus groaza lumii? Unde-i Alexandru, care a răsturnat Persia? Unde-i Scipion tunetul Romei? Unde-i Cesar fulgerul războaelor? Unde sunt puterile, avuția, slava și vâlva lor! Ce s'au făcut? Au nu se par că au fost un vis și o nălucire? Până au trăit acei vestiți bărbați, răsuna lumea de războaiele lor!

au murit, s'au îngropat, abia numele lor le auzim!

O moarte, moarte! cât ești de lacomă! pe câți nenumărați ai înghițit și înghiți, și tot nu te mai sature. Și iarăși, o moarte amară! O moarte groaznică! O moarte înfricoșată însă pentru cei necredincioși, că după această viață nimic nu le rămâne. Iar noi, laudă lui Iisus Christos, de tine nu ne temem. Că prin tine nu ca cea cătră oșândă, ci ca drepti fii legii, după credință și după fapte, cătră fericire mergem.

Așa dar, de rămâne pe Ștefan numai pentru faptele cele lumești să-l laudăm, puțină este lauda, care curând trecând în întunecul uitării se vindecă. Dar cu atâta mărirea lui mai vecinică este și mai luminată, cu cât nu dintr'a lumii, ci din împlinirea poruncilor lui Christos, împăratul veacurilor, a agonisit-o. Și toate acele cari până acum le-am văzut, fericite odraslele a acelei rădăcini sfinte au fost, căci legea — nu ca alții pentru-că dela părinți a apucat-o, ci încredințat fiind de al ei folos — a ținut-o. Și aceasta ne-au rămas care v'am făgăduit să vă arătăm!

(Va urma).

CRONICA.

Îmultirea preoților militari. Delegațiunea din anul acesta a decis, ca, în considerare că biserica noastră nu are preoți militari în proporția numărului soldaților, să se mărească numărul lor, și anume în următoarea proporțiune: Se va aplică pe viitor câte un preot militar, la 2720 feciori rom. cat.; la 2326 gr.-cat.; la 2115 gr.-or.; la 2350 evanghelici și la 3000 reformați.

Fundațiune școlară. Distinsul profesor și scriitor de valoare Andreiu Bârseanu din Brașov a primit dela Academia română suma de 2000 lei din fondul Adamachi ca premiu pentru lucrarea sa „Istoria școalelor române din Brașov.” D-l A. Bârseanu a cedat întreaga această sumă liceului și școlii comerciale superioare române din Brașov ca fundațiune destinată pentru premiarea elevilor, cari se vor distinge prin diligența, moralitatea și activitatea lor literară. Conferența de Vineri a profesorilor români din Brașov a luat cu plăcere și mulțumită la cunoștință frumoasa donațiune a d-lui Bârseanu.

Patriarchatul și Românii macedoneni. „Pol. Cor.” din Viena publică următorul comunicat: Raporturile dintre Patriarchatul economic și legațiunea română din Constantinopol, s'au rupt cu desăvârșire. Legațiunea română zice „Pol. Cor.”, a avut un succes diplomatic pe lângă Poartă, de oare-ce cererile Românilor au fost recunoscute ca juste și Sultanul le-a primit în mod favorabil. După o altă telegramă, și cererile oficiale sârbe sunt viu nemulțumite de atitudinea patriarchatului în chestiunile eclesiastice din Macédonia.

Societatea pentru crearea unui fond de teatru român își va ținea adunarea sa generală în Brad — centrul Zarandului, la 15/28 August și zilele următoare ale anului curent. Inteligența din Brad s'a

constituit în comitet, care se va îngriji, ca adunarea să reiasă într'un mod demn de poporul Zărândeian, cel doritor de lumină și progres. Fruntașii zarandeni au datorință specială să facă tot posibilul pentru prosperarea acestei instituțiuni culturale-naționale, deoarece la înființarea ei mult a obosit și zarandeanul Dr. Iosif Hodoș, care în calitate de vicecomite al Zarandului și-a câștigat merite perene și pentru înființarea gimnasiului public român gr. or. din Brađ, unul dintre cele mai prețioase tesaurale ale neamului românesc — lumina și vieța Zarandului.

„Familia,” numărul jubilar al acestei reviste a apărut cu un însemnat cuprins, în care remarcăm mai multe adrese și glose scrise de oameni ilustri ai neamului românesc.

În fruntea revistei e reproducerea autografului Reginei Elisabeta a României (Carmen Sylva): „Nu trebuie țermuri mari, trebuie numai inimă mare.”

Dăm aci și scrisesele d-lui Titu Maiorescu, distinsul logician și bărbat politic:

„Imi aduc aminte de vorba unui german posomorit: „noroc am avut tot-de-una, dar fericit n'am fost nici odată.”

Românul este inzestrat cu un cuget mai senin; el poate zice despre tot trecutul său: noroc n'am avut nici odată, dar fericit m'am simțit adeseori.

Că „divul” Traian ne-a adus tocmai în Dacia și ne-a lăsat într'o provincie așa de espusă, încât Aurelian, cu lumea oficială au și părăsit-o după oare-care timp, n'a fost mare noroc. Dar, că din nomolul migrațiunii atâtor popoare, cari ne-au bântuit de atunci încoace, s'a diferențiat și s'a încheat neamul românesc în greua luptă pentru esistență: acesta este primul moment de fericire în istoria noastră.

Că situația Geografică ne-a condamnat să stăm în drumul Islamului, când acesta a voint să treacă Dunărea spre cucerirea Apusului, n'a fost tocmai noroc. Dar că Voevozii noștri în luptele lor cu Turcii au știut să ne păstreze religia creștină și să ne fie astfel în legătură cu popoarele de progres ale Europei, e o nouă fericire în dezvoltarea noastră.

Că în secolul al 18-lea politica dinastiei Habsburg a încercat să ne ducă sub ascultarea Papei dela Roma, și neisbutind, ne-a împărțit în două, n'a fost noroc. Dar că din această încercare Românii Transilvăneni au ajuns în Cetatea eternă, unde a reînviat în ei simțmintul ginteii latine, revărsându-se apoi asupra noastră, a tuturor: aceasta a fost rară fericire, care dintr'o desbinare religioasă a înălțat neamul întreg spre o unitate de cultura națională.

Și cine știe, la ce viitor mai fericit ne va duce și faptul, că Românii din Austro-Ungaria pentru jertfelelor dela 1848 au fost răsplățiți cu dualismul dela 1867 și cei din România Liberă pentru vitejia lor dela Plevna cu tractatul dela Berlin?

Din toate vicistudinile timpurilor să ne mângăiem, cu adevărul: nu împrejurările din afară hotărăsc, ci repercutarea lor în sufletul oamenilor.

Și sufletul Românilui s'a arătat din cele tari.
București, 12 Aprile 1904.”

Budgetul instrucțiunii publice. În ședința dela 10 Iunie a comisiunii finaciare a camerei, s'a debătut budgetul ministerului de culte și instrucțiune publică pe anul 1904. În decursul desbaterei deputații kossutiști au cerut magharisare desăvârșită a școalelor populare. S'a cerut, între altele, magharisarea predicățiunii în toate bisericile din Budapesta. Ministrul Berzeviczy răspunzând oratorilor a zis, că proiectul său cere minimul pentru învățarea limbei maghiare. Reg-

Retă, că naționalitățile atacă și pretensiunea aceasta, cu toate aceeastea nu va pași pe terenul retorsiunii. Vrea să facă, ca în școala poporală fie-care să învețe limba maghiară. Mai mult decât atâta, nu poate cere. Un mare pas înainte se face prin aceea, că cvalificațiunea învățătorilor trece cu totul în resortul statului. Mai declară, că va lua în budget o sumă oare-care pentru redactarea și tipărirea cărților liturgice gr. cat. în limba maghiară (!) și că își va da toată silința să se eșecute legea despre kisededov-uri.

Istoria lui Ștefan cel Mare. Ministrul cultelor și Instrucțiunii publice din România călăuzit de cele mai bune intențiuni de a ridica însemnătatea aniversării morții lui Ștefan cel Mare, a făcut posibilă tipărirea unei monografii asupra marelui Domnitor. Scrierea aceasta, datorită dlui prof. univ. N. Iorga, a apărut acum într'un număr mare de exemplare, cu speci-ala menire de a se răspândi din centru până la cea mai îndepărtată periferie a poporului Românesc, făcând cunoscute faptele sərbătoritului viteaz. Pe lângă ediția populară de o ieftinițate unică în piața literară (o carte de 336 pagini cu numai 75 bani) opera savantului nostru istoric s'a tipărit și în ediția de lux, pe hârtie velină și la sfirșit cu un prețios indice de isvoare și adonațiuni. Prețul ei este de 2 lei și 50 bani. Ambele aceste ediții stau la dispoziția marelui public. Atât sərbarea dela Putna, cât și numele autorului asigură acestei cărți un rol frumos, o deosebită importanță. Cartea este tipărită pe cheltuiala Ministerului de Culte al României și se află în deposit și de vânzare la Institutul „Minerva“ București, Str. Regală, 6.

Se află de vânzare la librăria *P. Simtion* în Arad și credem că tot Românul va grăbi să și-o câștige.

Anchetă pedagogică. Ministrul de culte și instrucțiune publică a convocat pe 17 Iunie n. anchetă pedagogică la Budapesta pentru a-și da părerea asupra proiectului de lege, referitor la reformele școlare. Au primit invitare 39 învățători, aproape toți directori la școalele elementare de stat ori comunale. Dintre învățătorii școalelor noastre nu a fost invitat nimeni să facă parte din anchetă.

Programa producțiunilor musicale-declamatorice dela școala gr.-ort. română de fete din Arad în 6/19 1904. (Inceputul la oarele 4 d. a.) 1. „*Marș turcesc*“, pentru 6 mâni, de L. Beethoven, esec. la pian de: Veturia Blaga, Cornelia Pap și Elena Doagă. 2. „*Vară*“, poezie de St. O. Iosif, decl. de Ec. Biriș. 3. „*Valurile Senei*“, vals român de I. Pavlavszky, esec. la pian de Elena Doagă și Cornelia Pap. 4. „*Consolarea*“, romanță, duet de R. Karrasz, cântată de Ersilia Liuba și Sofia Săcoșan. 5. „*Plugul blăstămat*“, poezie de V. Alexandri, decl. de Florica Cărăbaș. 6. „*Dans român*“, de Vogel esec. la violină de Mărioara Popovici cu acomp. la pian. 7. „*O sară la stână*“, idilă de C. Porumbescu, esec. la pian de Livia Pențea. 8. „*Szép Honka*“, poezie de M. Vörösmarty, decl. de Cornelia Moldovan. 9. „*Ingerul gardian*“, de M. B., cântat de Octavia Gaspar cu acomp. la pian de Cornelia Pap. 10. „*Emmi*“, poezie de V. Alexandri, decl. de Mărioara Lazar. 11. „*Baladă*“ pentru violină, esec. de Sofia Săcoșan cu acomp. de pian. 12. „*Heimkehr am Weinachts-Abend*“, Melodramă de M. Eichler, decl. de Livia Pențea. 13. „*Din dansurile române*“, ale lui Chovan Nr. 1., esec. la pian de V. Blaga. 14. „*Dor de mare*“, de I. Murășan, cântată de Sofia Săcoșan. 15. „*Mama*“, poezie de G. Coșbuc, decl. de Natalia Weber. 16. „*Ruga*

mamei“, baladă de W. Alberti, cu acomp. la pian de Reinecke, trad. de L. R. Suci, decl. de Veturia Blaga.

Jăcheierea anului școlar 1903/4.

Diracțiunea școalei gr.-or. române de fete din Arad.

Suprimarea examenilor. Cetim în L' Indépendance Roumaine: „D. ministru al instrucțiunii publice a făcut o adevărată revoluție în obiceiurile noastre școlare, suprimind examenele de fine de an din școlile secundare.

De acum înainte nota medie din timpul anului va fi hotăritoare, iar trecerea dintr'o clasă în alta se va face în virutea unei medii anuale egale sau superioare lui 5 și a unei note anuale de conduită și de frecvențare egală sau superioară lui 5.*) De acum înainte în cursul studiilor secundare elevii vor avea de trecut numai două examene: unul de absolvirea cursului inferior și altul a absolvirii clasei VIII-a; iar elevele tot două în anul după terminarea clasei a IV-a și al doilea după terminarea clasei a VIII-a.

De altmintreli în noaua organizare a școalelor noastre secundare examenile de fine de an au ajuns nefolositoare, constituind numai o creștere de muncă mecanică, grăbită și dăunătoare, impuse elevilor în cel mai călduros timp al anului.

Suprimind examenile de fine de an, sistem întrebuințat în Franța și aproape în toate țările din Europa, ce dă rezultate excelente, d. Haret a desăvârșit în mod logic reforma adusă prin suprimarea bacalaurentului (examen de maturitate) astăzi „de veche amintire“

Numele său va fi bine cuvântat de întreaga lume a profesorilor, părinților și a mării armate de elevi și eleve.“

Concurre.

Pentru întregirea definitivă a posturilor învățătorești din parochiile: **Checheș, Ficătar și Tergoviște**, tractul Belințului, se escrie concurs cu termin de 30 zile dela prima publicare în „Biserica și Școala.“

Emolumentele împreunate cu postul din Checheș sunt: a) în bani gata 400 cor.; b) 20 chible grâu à 6 cor. și 30 chible cucuruz à 4 cor. 200 cor.; d) pentru scripturistică și conferință 22 cor.; c) 32 metri lemne, din cari este a se încălzi și sala de învățământ și f) dela înmormântăr, unde este poftit, 40 respective 80 fil. Afară de acestea, locuință liberă cu grajd și cu grădină.

Cele împreunate cu postul din Ficătar sunt: a) în bani gata 388 cor.; b) 2 jugere pământ à 40 cor. jug. 80 cor.; c) 6 metri grâu à 12 cor. și 6 metr. cucuruz à 10 cor. 132 cor.; d) scripturistică și conferința 20 cor.; e) 22 metri lemne, à 4 cor. metrul, din cari este a se încălzi și sala de învățământ. Pe lângă aceasta locuință liberă cu grajd și cu grădină.

Cele împreunate cu postul din Tergoviște sunt: a) în bani gata 300 cor.; b) 13 m. metriche grâu și cucuruz 156 cor.; c) 4½ jugere pământ arător cl. I. à 32 cor. jug. 144 cor.; d) pentru lemne, din cari este a se încălzi și sala de învățământ 60 cor.; e) pentru conferință, dacă participă 20 cor.; f) pentru scripturistică 10 cor.

*) Calculii sunt dela 10—1; zece e distins, 1 nimic, și între acești doi numeri vine gradația de apreciere.

Pe lângă aceasta locuință liberă cu 2 chilii, bucătărie și cămară și grădină de $\frac{1}{2}$ juger.

Se observă, că aleșii învățatori, după pământul învățătoresc au să poarte toate sarcinile publice.

Reflectanții, petițiile lor, instruite cu extras matricular de botez, cu Testimoniu de cvalificație și întru-cât au funcționat ca învățatori, și cu atestat de serviciu dela respectivul inspector școlar, pe lângă Declarația că, cu începere de când își formează pretenșiune la cvincvenal, au să le trimită pe calea oficiului protopresbiterial din Belinț (Bélincz. Temesmegye), comitetului parochial respectiv, având tot-odată a-se presenta, în lăuntru terminului concursual, într'o Duminecă sau într'o sêrbătoare, în sf. biserică a locului, spre a-și arăta desteritatea în cântare și în tipic.

Comitetele parochiale.

În înțelegere cu mine: *Gherasim Sêrbu*, protopresbiter.

—□—

1—3

Prin aceasta se escrie concurs pentru stațiunea învățătorescă dela școala conf. gr.-or. rom. din **Odvoș** (ppresbiteratul M.-Radna), cu termin de recurgere 30 zile dela primă publicare.

Emolumentele împreunate cu acest post sunt:
1. Bani gata 700 cor. 2. Bani pentru lemne 168 cor. 3. Dreptul de izlaz și pădure după $\frac{1}{2}$ sesiune pământ. 4. Dela înmormântări mari (cu liturgie) 2 cor; dela cele mici 1 cor. 5. Cvartir în natură, cu 2 odăi și culină, cămară de bucate și grădină de legume. — Toate aceste venite ating suma de 868 cor.

Spesele de conferințe le plătește comuna politică, iar când de-aici se vor sista va primi învățătorul 10 cor. dela comuna bisericască.

Dela recurenți se recer atestatele prescise de lege și testimoniu despre abselvarae alor 4 clase medii ori civile. Recursele lor astfel ajustate le vor susțerne subscrișului Comitet parochial pe calea Pr. On. Domn Procopie Givulescu, protopresbiter și inspector școlar în M. Radna; având dênșii a se presenta în ve-o Duminecă ori sêrbătoare în S-ta Biserică din Odvoș, spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic. Cei cari știu înștrua și conduce cor vocal, vor fi preferiți. Se notifică, că alesul va avea să țină și școală de repetițiune și să fie și cantor fără altă remunerațiune, precum și catechisarea în școala sa.

Odvoș, la 30 Mai 12 Iunie 1904.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: *Procopiu Givulescu* protopresbiter, insp. de școale.

—□—

1—3

Pentru îndeplinirea parochiei vacante Ceișoară protop. Beiuș se escrie concurs cu termin de alegere pe Duminecă în 20 Iunie (3 Iulie) a. c. Emolumentele împreunate cu aceasta parochie sunt:

a) Pământ arător 9 h. 417□ b) grădina parochială 460□ c) pășune 800□ d) livadă (fânațiu) 940□ e) 120 zile de lucru, f) Stolele usuate dela parochieni, — toate la olaltă socotite și estimate minimum în 296 cor. 40 fil. și g) Intregirea dotațiunei dela Stat după cvalificațiunea alegêndului preot.

Recurenții se avisează că recursele lor instruite cu documentele de cvalificațiune recerute legale, și adresate Comitetului parochial din Ceișoară până la terminul sus indicat cu observarea dispozițiunilor cu-

prinse în §-ul 18 din Reg. pentru parochii să le subștearnă subscrișului protopresbiter în Răbăgani, ear până la terminul alegerii în vre-o Duminecă sau sârbătoare să se prezenteze la s. biserică din Ceișoara pentru a-și arăta desteritatea în celea rituale.

Din ședința Comitetului parochial ținută în Ceișoara la 11/24 Maiu 1904.

Elia Moga

protopresbiter

Pantelie Bugariu

inc. notar adhoc

George Petroiu

Cu știrea și în prezența mea.

Comitetul parochial.

Ioan Bar

Vasilie Sghibolțiu

Ioan Olariu

Simeon Ursu

George Pantiş.

Elia Moga

Protopresbiterul
Beiușului.

—□—

2—3

Prin rezoluțiunea Venerabilului Consistor dto 29 Aprilie 1904 nrul 2488/904 încuviințându-se sistemisarea unei capelânii temporale pe lângă deficietial preot Ioan Savu din Pobda (ppresbiteratul Timișorii), pentru îndeplinirea acesteia se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare în organul diecesan.

Beneficiul anual I: sesiunea parochială, stola și birul usuat asigură cel puțin 1600 cor., ce în jumătate va forma dotațiunea capelanului; deci parochia fiind de clasa primă dela recurenți se cere cvalificațiune din § 15 lit a) a Regulamentului pentru parochii. După beneficiu, alesul are să poarte sarcinile publice. Pentru casul când nu se vor presenta concurenți cu cvalificațiune cerută, comitetul par. își rezervă dreptul a putea candida și reflectanți cu cvalificațiune pentru parochii de clasa a doua.

Recurenții vor avea să se prezente în s. biserică cu observarea §-lui 18 Reg. Alesul va fi obiigat a catehesa grătuit la școala confesională din loc. Recursele sunt a se înainta Pre On. oficiu ppresbiteral în Timișoara.

Comitetul par.

Cu consensul ppresb. tractual: *Dr. Tr. Patici*

—□—

3—3

Licitațiune minuendă.

Pe basa încuviințării Ven. Consistor din Arad Nr. 3200/1904 se escrie licitațiune pentru renovarea sfintei biserici gr.-ort. rom. din Simand (comitatul Arad), cu prețul de esclamare în general 8196 cor 25 fil.

Licitațiunea verbală și cu ofertele în scris se va ținea la 12/25 Iunie 1904 la orele 10 a. m. în casa bisericeii amintite mai sus.

Planul și specificarea de spese se pot vedea la subsemnatul conducător al oficiului parochial și la arhitectul I. Niga. Arad Aczél Péter Nr. 1.

Cel ce voește a primi lucrarea are să depună un vadiu de 10% în bani gata.

Șimand, 2/15 Iunie 1904.

Augustin Beleş,

conducătorul oficiului parochial.

—□—

1—1